

БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України»
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України
ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG)

Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні

**Прикладні аспекти моніторингу
та охорони біорізноманіття**

Том 3

Київ – Чернівці
«Друк Арт», 2020

Рецензенти: д.б.н., чл.-кор. НАНУ **С.Л. Мосякін**, директор Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ; акад. НАНУ **Я.П. Дідух**, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ; д.б.н., чл.-кор. НАНУ **І.А. Акімов**, директор Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; д.б.н. **В.О. Харченко**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; д.б.н. **А.А. Куземко**, **С.С. Садогурська**, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ, Ukrainian Nature Conservation Group (UNCG); д.б.н., проф. **І.І. Мойсієнко**, Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, UNCG; д.б.н., проф. **О.Є. Ходосовцев**, Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, UNCG; д.б.н. **С.М. Панченко**, начальник науково-дослідного відділу Гетьманського національного природного парку, UNCG; к.б.н. **В.А. Костюшин**, к.б.н. **В.В. Кавурка**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; к.б.н. **Ю.К. Куцоконь**, к.б.н. **О.Д. Некрасова**, **О.В. Василюк**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ, UNCG; к.б.н. **Ю.О. Москаленко**, Чорноморський біосферний заповідник НАНУ.

Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні : Прикладні аспекти моніторингу та охорони біорізноманіття / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 16. Т. 3. – Київ; Чернівці : Друк Арт, 2020. – 528 с.
ISBN 978-617-7849-28-4

До збірки включено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні» (Київ, 27 березня 2020 року), що була організована БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України». Конференція організована з метою отримати об'єктивне наукове бачення пріоритетів та проблем охорони біорізноманіття в Україні, огляд кращих практик вже проведених заходів охорони, менеджменту та моніторингу біорізноманіття.

УДК 574:59

Всі фото, використані для обкладинки збірки, оприлюднені авторами під вільною ліцензією CC BY-SA 4.0. Також усі фото є переможцями конкурсу фотографій природно-заповідного фонду «Вікі любить Землю» (<http://wikilovesearth.org.ua/>).

ISBN 978-617-7849-28-4

© БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України», 2020
© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2020
© Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, 2020
© ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG), 2020

Зміст

Передмова	7
Розділ 1. GIS, бази даних та програмне забезпечення моніторингу біорізноманіття	
Біатов А., Барішніков О., Брусенцова Н., Бодня О., Дядін Д., Касьянова Н., Клетенкін В., Овчаренко А., Олейников І., Прилуцький О., Попов В., Сінна О., Селіверстов С., Тупиков А., Хандогіна О., Яцюк Є. Досвід використання ГІС-технологій для вирішення природоохоронних та дослідницьких завдань організацій Харківської області	11
Біатов А.П., Дядін Д. В., Тупиков А. І. Відкритий кадастр природно-заповідного фонду як інструмент збереження біорізноманіття	20
Буджак В.В., Чорней І.І., Скільський І.В., Токарюк А.І. Організація моніторингу раритетної флори і фауни Буковини з використанням ГІС-технологій	24
Бурлака М.Д. Моніторинг фіторізноманіття в Україні – у пошуках Baseline.	39
Вашеняк Ю.А., Ворона Є.І., Долинний В.В., Яворська О.Г. Діджиталізація картування біотопів на прикладі проєктованого смарагдового об'єкта – долини річки Вільшанки (Вінницька обл.)	43
Гузь Г.В., Мороз В.А., Головкин В.О. Програмний комплекс «Фауна хребетних ЛПЗ» як інструмент моніторингу фауни Луганського природного заповідника	48
Гуштан К.В., Гуштан Г.Г. Бабки (Odonata) у веб-ресурсі Центр даних «Біорізноманіття України» як об'єкт моніторингу (на прикладі Львівської області)	59
Довганич Я.О., Довганич В.Я. Система моніторингу ссавців у Карпатському біосферному заповіднику	66
Куземко А.А. Інвентаризація біотопів (оселищ) України в рамках міжнародних зобов'язань: досягнення та виклики.	70
Марущак О.Ю., Василюк О.В. Використання програмного забезпечення SDF Manager для підготовки пропозицій оголошення нових територій Emerald Network	77
Москаленко Ю.О. Програма Літопису природи заповідників і національних природних парків України – що з нею не так?	91
Прилуцький О.В. Відкриті дані з біорізноманіття в ухваленні рішень: перспективи впровадження в Україні	107
Різун В.Б., Глотов С.В., Гуштан Г.Г., Гуштан К.В., Коновалова І.Б., Кузярін О.Т., Савицька А.Г., Середюк Г.В., Щербаченко Т.М., Яницький Т.П. Використання інформаційного ресурсу Центр даних «Біорізноманіття України» для моніторингу біоти	111
Сіохін В.Д., Черничко Й.І., Горлов П.І., Писанець Є.М. Пропозиції до Плану моніторингу та охорони біорізноманіття України.	120
Сіохін В.Д., Черничко Й.І., Сідоренко А.І., Горлов П.І., Алейнікова К.Г. Кумулятивна оцінка впливу вітрових станцій на природні комплекси в межах техногенних територій північно-західного Приазов'я. Повідомлення 1. Методика оцінки кумулятивного впливу	133

Сіохін В.Д., Черничко Й.І., Сідоренко А.І., Горлов П.І., Алейнікова К.Г. Кумулятивна оцінка впливу вітрових станцій на природні комплекси в межах техногенних територій північно-західного Приазов'я. Повідомлення 2. Сезонні комплекси птахів.	152
Сіохін В.Д., Черничко Й.І., Сідоренко А.І., Горлов П.І., Алейнікова К.Г. Кумулятивна оцінка впливу вітрових станцій на природні комплекси в межах техногенних територій північно-західного Приазов'я. Повідомлення 3. Сезонні комплекси рукокрилих.	168
Черничко І.І., Винокурова С.В. Програма регіонального орнітологічного моніторингу (РОМ): общие сведения, основные подходы, результаты, проблемы и перспективы	196
Розділ 2. Менеджмент природоохоронних територій, плани дій зі збереження видів і оселищ	
Безпала Т.М., Чурилович Р.П., Миленко Н.М. Несанкціоновані сміттєзвалища у смарагдовому об'єкті «НПП «Пирятинський»	207
Бурковський О.П. Нормативно-правові механізми ревайлдингу на землях приватної власності для неурядових організацій.	210
Воробйов Є.О., Паскевич С.А., Жила С.М. Біотопічний потенціал екосистем Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника для ревайлдингу великих трав'янистих (тарпан, зубр, тур).	217
Гончарук О.М., Кукуруза О. Є., Потрохов А.О. Відновлення фітоценозу у парку природи «Беремицьке»	240
Жила С. М. Про результати проекту з відновлення боліт та малих річок в Українському Поліссі	242
Лисенко Г.М., Данилик І.М. Заповідання раритетних біогеоценозів шляхом контролю сукцесійних систем	248
Мішта А.В. Активне збереження дендрофільних видів кажанів на території Деснянського біосферного резервату.	254
Пашкевич Н.А., Зуб Л.М., Лисогор Л.П., Прокопук М.С. До критеріїв оцінки загроз інвазійних чужорідних видів об'єктам ПЗФ України	265
Полянська К.В. Відновлення болотних ландшафтних комплексів у басейні річки Десни	272
Причепа М.В., Гупало О.О., Абрамюк І.І., Кофонов К. Основні принципи управління міськими водоймами для збереження та підвищення біорізноманіття	275
Чебан Н.А. Заходи відновлення степових екосистем та їх збереження в Миколаївській області.	279
Розділ 3. Проблеми створення / розширення природоохоронних територій	
Барабоха Н.М. ВБУ «Молочний лиман»: моніторинг та шляхи відновлення біорізноманіття	285
Бахтіарова Л.І. Перманентне природоохоронне виховання – один з головних принципів захисту та відновлення довкілля в Чорноморському заповіднику та на прилеглих територіях	289

Бенгус Ю.В., Садрицька А.І. Обґрунтування включення території «Новожанове» до мережі Емеральд України.	294
Бенгус Ю.В., Твердохліб О.В., Волкова Р.Є., Турчинова А.І., Голубенко В.О. Залучення студентів-біологів до створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) України в місті Харкові	296
Берест З.Л., Галушка Ю.М., Клестов М.Л. Створення заповідних об'єктів у балках для підтримання біорізноманіття в регіонах інтенсивного сільськогосподарського виробництва	298
Брусенцова Н.О., Бондаренко З.С. Мережа особливо цінних ділянок та об'єктів для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в НПП «Слобожанський»	301
Василіук О.В. Прикладні коментарі до Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	306
Василіук О., Марущак О., Садогурська С., Куземко А., Борисенко К., Кіш Р., Куцоконь Ю., Мойсієнко І., Спінова Ю., Шаповал В., Старовойтова Т., Вітер С., Коломицев Г. Shadow list of Emerald Network of Ukraine #3: огляд внеску українських науковців у розробку мережі Емеральд станом на 2020 рік	315
Василіук О. В., Суярко В. Г., Березін В.Б., Спінова Ю.О. Про перспективи створення першої геологічної пам'ятки природи «Бахмутська сіль» на базі рукотворних підземних пустот.	327
Гроховська Ю.Р. Збереження екосистеми річки Случ як оселища раритетних видів	331
Гулай О.В., Гулай В.В., Ткачук Н.П. Проблеми та підходи до розширення мережі природно-заповідних територій на прикладі Кіровоградської області.	336
Деревська К.І., Рак О.О., Клестов М.Л., Берест З.Л., Галушка Ю.М. Проблеми збереження осередків біорізноманіття на Полтавщині.	339
Дубровський Ю.В. Основные пути сохранения живой природы на современном уровне	343
Зеркаль М.В., Олещенко А.В. Прагматичний погляд на розбудову мережі природоохоронних територій в Україні	351
Кияк В.Г., Білонога В.М., Штупун В.П. Проблеми збереження і пріоритети моніторингу фіторізноманіття високогір'я Карпат	358
Клімов О.В., Надточій Г.С., Клімов Д.О., Гайдріх І.М. Перспективні території природно-заповідного фонду для збереження місць, важливих для мігруючих птахів України.	370
Коробко М.І., Налужний В.Д. Проблеми віртуального існування вітчизняного заповідного фонду	385
Крайник Ю. М. Проблеми розширення території Національного природного парку «Великий Луг»	390
Марківська Л.В., Яворська О.Г., Шпак Н.П., Корнелюк А.А., Любченко В.Є. Перспективна ділянка для розширення території НПП «Кармелюкове Поділля»	392

Марчинська О.О., Касьянов Є.О. Щодо оптимізації територіальної структури та управління об'єктів Смарагдової мережі	401
Мойсієнко І.І., Ходосовцев О.Є., Захарова М.Я., Непрокін А.В., Мельник Р.П., Ложкіна О.І. Найпівденніший ясеневий ліс України в урочищі Буркутські плавні (Херсонська область)	408
Погребняк О.І., Курячий К.В., Сидоренко О.А. Іхтіофауна перспективної для заповідання ділянки русла річки Сухий Торець	412
Руденко А.Г., Коваленко В.М., Руденко В.П., Коваленко Т.А. Розширення території Національного природного парку «Джарилгацький» – шлях відновлення та охорони біорізноманіття міжнародного водно-болотного угіддя «Каркінітська та Джарилгацька затоки»	417
Садогурська С.С. Смарагдова мережа як інструмент охорони угруповань <i>Cystoseira</i> s.l. в Україні	427
Селюнина З.В., Уманец О.Ю., Черняков Д.А. Опыт и значение многолетнего мониторинга для сохранения природных комплексов	434
Скляр В.Г., Ємець О.М., Скляр Ю.Л. Біорізноманіття проектного заказника «Каліївський»	441
Скоробогатов В.М. Пропозиції створення об'єктів природно-заповідного фонду на території Миколаївської області.	445
Спінова Ю.О., Василюк О.В. Созологічний та краєзнавчий нарис щодо перспективних територій Смарагдової мережі південно-східних областей України	450
Спрягайло О.В., Спрягайло О.А. Чи є показник заповідності мірилом ефективності природоохоронних заходів?	456
Стефурак Ю.П., Погрібний О.О. Перспективи розширення Національного природного парку «Гуцульщина»	459
Тротнер В.В., Коцюрuba В.В. Перспективні для заповідання території південно-західної частини Дніпропетровської області	463
Чегорка П.Т., Манюк Вад.В., Сижко В.В., Колесник В.М. Біорізноманіття Рибальського кар'єру і шляхи його збагачення	473
Шиндер О.І. Перспективи збереження флористичного різноманіття східноподільських Товтр у Вінницькій області шляхом створення регіонального ландшафтного парку	490
Розділ 4. Історичні аспекти створення та функціонування природно-заповідного фонду	
Василюк О.В. Нові відомості з історії Національного природного парку «Голосіївський»	497
Верига С.В. Природно-заповідний фонд України в фалеристике	500
Тротнер В.В. Список публікацій, в яких згадується заказник загальнодержавного значення «Балка Північна Червона»	515
Показчик установ природно-заповідного фонду	525

Бенгус Ю.В.,
Садрицька А.І.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
akina189@gmail.com

ОБГРУНТУВАННЯ ВКЛЮЧЕННЯ ТЕРИТОРІЇ «НОВОЖАНОВЕ» ДО МЕРЕЖІ ЕМЕРАЛЬД УКРАЇНИ

1. Назва українською та англійською мовами. Новожанове (eng: Novozhanove).
2. Тип. Змішаний.
3. Координати центральної точки. 49,95653, 36,19548
4. Площа. 26,8 га.
5. Протяжність. 750 м.
6. Адміністративний регіон (область, район). Харківська область, Новобаварський район.
7. Біогеографічний регіон. Континентальний.
8. Оселища з Резолюції 4 Бернської конвенції.

Resolution 4 Habitat type			Site assessment			
Code	Cover (ha)	Data quality	A/B/C/D	A/B/C		
			Representativity	Relative Surface	Conservation	Global
D4.1	2.33	M	D			
E3.5	5.54	M	D			
X18	13.63	M	D			
G1.21	5.3	M	D			

9. Тварини та рослини з Резолюції 6 Бернської конвенції. Немає.
10. Інші важливі види тварин і рослин з характеристиками (Червона книга України, червоний список IUCN, тощо).

Species		Population in the site			Motivation										
group	Code	Scientific name	S	Size		Unit	Cat.	Species appendix			Other categories				
				Min.	Max.			C/R/V/P	I	II	III	A	B	C	D
P		<i>Anacamptis coriophora</i> (L.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase	P	50	200	i	R				X				
P		<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase	P	20	50	i	R				X				
P		<i>Botrychium lunaria</i> (L.) Sw.	P	2	50	i	V				X				
P		<i>Crambe maritima</i> L.	p	15	35	i	R				X				
P		<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó	p	5	7	i	V				X				
p		<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz	p	200	1000	i	C				X				

11. Загальний розподіл території по оселищах (% покриття).

Code	Habitat class	% cover
D4.1	Багаті низинні болота, в тому числі евтрофні високотравні низинні болота і карбонатні флеші та мочарі	8.69
E3.5	Мокрі або вологі оліготрофні луки	20.67
X18	Степи, що заростають лісом	50.85
G1.21	Прирічкові ясенєво-вільхові ліси зі змінним зволоженням	19.77

12. **Описова характеристика території (із зазначенням причин, чому зазначена територія потребує включення до мережі Емеральд).** Територія об'єкту є важливою для збереження рідкісних видів рослин. На фоні антропогенно трансформованих територій внаслідок сільськогосподарської діяльності і забудови, ця територія є важливим рефугіумом для збереження видів, занесених до Червоної Книги України. Для деяких рослин ця територія є єдиним відомим місцем існування у Харківській області.
13. **Наявні впливи на збереження території (позитивні і негативні) та оцінка їх впливу на об'єкт (сильні / слабкі / середні).** Невідомо.
14. **Власник / користувач території.** Державна власність: Харківська обласна державна адміністрація. 61002, м.Харків, вул. Сумська, 64. obladm@kharkivoda.gov.ua/ Kharkiv Oblast State Administration. 61002, Kharkiv, vul. Sumska, 64. obladm@kharkivoda.gov.ua.
15. **Список літератури, що містить відомості про наявність на запропонованій території видів флори, фауни а також оселищ.**
 - Bengus Yu.V., Sadrytska A.I. 2019. Znakhidky roslyn Chervonoyi Knyhy Ukrainyv m. Kharkovi ta Kharkivskiy oblasti. Znakhidky roslyn i hrybiv Chervonoi knyhy ta Bernskoi konventsii (Rezolyutsiya 6). – Т. 1 / nauk. red. A. A. Kuzemko. – Kyiv – Chernivtsi : Druk Art, 2019. – 45-46 pp.]. [Бенгус Ю.В., Садрицька А.І. Знахідки рослин Червоної книги України в м. Харкові та Харківській області. Знахідки рослин і грибів Червоної книги та Бернської конвенції (Резолюція 6). – Т. 1 (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 11). – Київ-Чернівці: Друк Арт, 2019. – С. 45–46.]
16. **Охоронний статус території (якщо є).** Немає.
17. **Чи межує з іншими територіями мережі Емеральд.** Не межує.
18. **Чи є рішення біогеографічних семінарів, що вказують на необхідність включення до мережі цієї території.** Немає.
19. **Наявний та бажаний менеджмент території.** Частина території знаходиться під контролем залізниці і деякі рослини зазнають шкоди при роботах по догляду за залізничними шляхами.
20. **Наявні та бажані заходи з охорони.** Припинення випалювання рослинності, контроль поширення видів-інтродуцентів, контроль використання пестицидів на прилеглих с/г землях.
21. **Автори форми.** Бенгус Ю.В., Садрицька А.І.\ Bengus Yu.V., Sadrytska A.I.

Наукове видання

Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні
Прикладні аспекти моніторингу
та охорони біорізноманіття
Том 3

Макет Н. Антонова
Підготовка до друку Д. Ілюк, О. Мельник

Підписано до друку 05.03.2020. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура PT Sans Narrow. Ум. друк. арк. 30,69. Тираж 200 прим. Зам. 200313.

Видавець ТОВ «Друк Арт»
58018 Чернівці, вул. Головна, 198-А, к. 5, тел. (0372) 585-432
Ліцензія про державну реєстрацію ДК № 2741 від 15.01.2007 р.
Виготовлювач ФОП Варвус В. В.